

FRAUDEBESTRIJDING EN PREMIEAFDRACHT:
MEEROPBRENGST DOOR DE WET KETENAANSPRAKELIJKHEID

Drs. L.H.M. Bosch*)

Drs. R.F. Broek **)

Drs. P.J. van den Noord*)

Samenvatting

Op 1 juli 1982 is de Wet ketenaansprakelijkheid (Wka) ingevoerd.

Doel van de Wka is het tegengaan van malafide onderaanneming. Hierdoor zou de opbrengst van belastingen en premies sociale verzekeringen kunnen worden verhoogd.

In dit artikel wordt nagegaan of de Wka in de bouwnijverheid daadwerkelijk heeft geleid tot extra premie-opbrengsten van de werknemersverzekeringen.

*) Werkzaam bij de SEO, Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam. Correspondentie: Jodenbreestraat 23, 1011 NH Amsterdam, tel. 020 - 242412

**) Voorheen werkzaam bij de SEO, thans medewerker aan de Open universiteit te Heerlen. Correspondentie: Postbus 2960, 6401 DL Heerlen, tel. 045 - 762335

1 INLEIDING¹⁾

De laatste jaren komen meer en meer grote koppelbaasaffaires aan het licht, waarbij voor miljoenen aan belasting en premies sociale verzekeringen is ontdoken. Om deze malafide onderaanneming tegen te gaan is medio 1982 de Wet ketenaansprakelijkheid (Wka) ingevoerd. Deze wet stelt de hoofdaannemer aansprakelijk voor de betaling van sociale verzekeringspremies en loon- en omzetbelasting bij onderaanneming en het ter beschikking stellen van arbeidskrachten. Deze aansprakelijkheid strekt zich uit tot de afdrachtplicht van alle onderaannemers aan wie de hoofdaannemer en zijn onderaannemers het werk uitbesteden. Iedere onderaannemer is op zijn beurt weer aansprakelijk voor al zijn onderaannemers en de eventueel door deze onderaannemers gecontracteerde onderaannemers. Er is aldus een keten van aansprakelijke aannemers²⁾. Bij invoering van de Wka werd verondersteld dat van deze aansprakelijkheid een preventieve werking zou uitgaan. De hoofdaannemer zou zijn onderaannemers zorgvuldiger selecteren.

De Sociale Verzekeringsraad (SVR) kreeg op 20 juli 1981 het verzoek van de toenmalige Minister van Sociale Zaken a.i. zorg te dragen voor de evaluatie van de Wka. De minister voldeed daarmee aan een verzoek van de Tweede Kamer. Bij de behandeling van de wet had deze om een evaluatie van de werking en van de effecten gevraagd. De SEO heeft in opdracht van de SVR een onderzoek verricht naar de meeropbrengst van premies werknemersverzekeringen in de bouwnijverheid³⁾. Dit artikel bevat onder meer een aanduiding van het hiervoor ontwikkelde regressiemodel dat ook meer in het algemeen zinvol lijkt te kunnen worden toegepast bij een economische

-
- 1) Dit artikel is een enigszins gewijzigde versie van een paper gepresenteerd op de Nationale Onderzoekdag Economie, mei 1986, Tilburg.
 - 2) De in de Wka opgenomen bepalingen ter zake van de omzetbelasting zijn niet van toepassing verklaard doordat voor de omzetbelasting een andere regeling is geïntroduceerd. Dit is de Verleggingsregeling omzetbelasting (Vrob), die inhoudt dat bij onderaanneming en bij het ter beschikking stellen van arbeidskrachten de heffing wordt verlegd van de onderaannemer die de belaste prestatie verricht naar de aannemer die deze prestatie afneemt. Zie voor meer informatie over de Wka: Sociale Verzekeringsraad (1984a, 1984b), Verheul (1984), Westen (1982), Bijl e.a. (1983) en Federatie van Bedrijfsverenigingen e.a. (1982).
 - 3) Van dit onderzoek is verslag gedaan in Bosch, Broek en Van den Noord (1985).

evaluatie van fraudebestrijding. Eerst wordt in Paragraaf 2 ingegaan op de metingsproblemen bij dit soort onderzoek. Vervolgens worden er in Paragraaf 3 hypothesen opgesteld over de (te verwachten) effecten van de Wka. Paragraaf 4 bespreekt het regressiemodel dat op deze hypothesen is gebaseerd, waarna in Paragraaf 5 de schattingsresultaten worden gegeven. Paragraaf 6 ten slotte bevat de conclusies.

2 MEETPROBLEMEN

Algemeen wordt verwacht dat door de Wka hoofdaannemers van hun onderaannemers voortaan een correct betalingsgedrag eisen met betrekking tot premies sociale verzekeringen en belastingen⁴⁾. In dat geval zal er sprake zijn van een vergroting van de afdracht van premie- en belastinggelden door onderaannemers. Dit zal zich onder andere uiten in een meeropbrengst van geïnde bedragen. De effectiviteit van de Wka komt dus mede tot uitdrukking in de omvang van deze meeropbrengst.

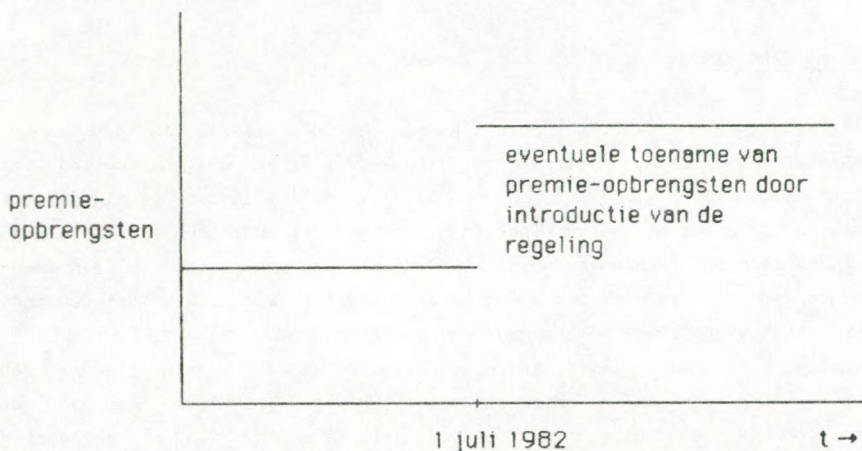
Indien wij zouden leven in een statische wereld waarin slechts één verandering optreedt: de invoering van de Wka op 1 juli 1982, dan zou de meeropbrengst eenvoudig zijn af te lezen uit de omvang van de verandering in de totale premie- en belastingopbrengsten (zie Figuur 1). In werkelijkheid is dit natuurlijk niet zo eenvoudig. De premie- en belastingopbrengsten vertonen steeds schommelingen. Deze kunnen worden toegeschreven aan een aantal oorzaken waaronder:

- algemeen economische factoren zoals conjunctuur- en seizoensfluctuaties in de werkgelegenheidsontwikkeling;
- de premievaststelling: schommelingen als gevolg van wijzigingen in de hoogte van de premiepercentages en van veranderingen in de premieinkomensgrenzen;
- inkomenspolitieke maatregelen: wijzigingen in het fiscale regime waaronder veranderingen in de belastingvrije voet en in de tarieven.

4) Zie Sociale Verzekeringsraad (1984c).

Daarbij komt nog dat ook waarnemingsfouten het beeld vertekenen.

Figuur 1 Tijdpad van premie- c.q. belastingopbrengsten in een statische wereld

Een zuivere meting van de meeropbrengst kan worden verkregen met een regressiemodel, waarin de bovenstaande factoren zijn opgenomen. Er kan worden gekozen voor een macro-economische of voor een micro-economische benadering⁵⁾. De eerste maakt gebruik van geaggregeerde gegevens, terwijl de tweede gebruik maakt van gegevens per bedrijf. De micro-economische benadering heeft daardoor als voordeel, dat daarin bedrijfs-specifieke factoren kunnen worden opgenomen, zoals de bedrijfsvereniging (bedrijfstaking) waartoe de onderneming behoort (i.v.m. premiepercentages), de loonstructuur van de onderneming (in verband met franchises en premie-inkomensgrenzen) en de arbeidsintensiteit van de onderneming (in verband met de premiebasis)⁶⁾.

5) Zie voor een vergelijking van micro- en macro-economische evaluatietechnieken Blommenstein (1983).

6) Zie Douben (1976, 1979).

Daarnaast kent de micro-economische benadering ook een aantal beperkingen, waarvan de belangrijkste zijn:

1. De relevante gegevens per bedrijf zijn alleen beschikbaar voor de werknemersverzekeringen (en dus niet voor de volksverzekeringen en de omzetbelasting);
2. Er moet worden volstaan met steekproefsgewijs onderzoek, zodat de generaliseerbaarheid van de resultaten ter discussie kan staan.

De micro-economische benadering lijkt niettemin geschikter dan de macro-benadering.

3 HERVERDELING VAN WERKZAAMHEDEN EN BETALINGSGEDRAG

3.1 De hoofdaannemer

De hoofdaannemer zal, indien hij een contract wil sluiten met een onderaannemer, een afweging maken tussen de hoeveelheid en kwaliteit van het werk alsmede de prijs en de levertijd. Door de invoering van de Wka zal hij daarnaast de financiële schade die hij kan lijden bij een eventuele aansprakelijkstelling in die afweging betrekken. Daarbij zal hij onder meer inschatting maken van:

- de kans dat de onderaannemer fraudeert;
- de kans dat de frauderende onderaannemer wordt gepakt;
- de kans dat hij zelf aansprakelijk zal worden gesteld.

Naar verwachting zullen de hoofdaannemers streven naar een zorgvuldige selectie van contractpartners. Daarbij is een aantal strategieën denkbaar⁷⁾. Zo kan de hoofdaannemer streven naar het vermijden van enig risico, bijvoorbeeld door niet of nauwelijks werk uit te besteden. Een andere strategie is dat onderaannemers hun hoofdaannemers verzekeren door het collectief opbouwen van een waarborgfonds of een onderlinge waarborgmaatschappij⁸⁾.

7) Zie voor een nadere uitwerking Sas (1984).

8) Aan de waarborgfondsen is extra aandacht geschonken in een afzonderlijk onderzoeksrapport: Sociale Verzekeringsraad (1985).

Diverse onderzoekresultaten⁹⁾ geven echter aan dat hoofdaannemers overwegend gebruik zullen maken van een juridische indekkingsstrategie. Deze houdt in dat de hoofdaannemer met de onderaannemer kan overeenkomen dat het premie- en belastingaandeel van de loonsom, die onderdeel uitmaakt van de aanneemsom, wordt gestort op een geblokkeerde rekening (g-rekening) bij bank of giro¹⁰⁾. Deze g-rekening kan alleen worden gebruikt voor betalingen aan fiscus of bedrijfsvereniging, of voor het "doorschuiven" van gelden naar een g-rekening van een onderaannemer op een lagere plaats in de keten. Fiscus en bedrijfsvereniging hebben het eerste pandrecht op het saldo van de g-rekening.

Naar verwachting zullen onderaannemers als gevolg van de juridische indekkingsstrategie van hoofdaannemers worden gedwongen tot het aanhouden van een g-rekening. Alleen als de onderaannemers een vaste relatie onderhouden met één of meerdere hoofdaannemers kunnen ze hieraan ontkomen. Onderaannemers zonder g-rekening zullen minder werkzaamheden krijgen toebedeeld. Deze werkzaamheden worden overgenomen door bedrijven met een g-rekening. Alhoewel de bedrijven met een g-rekening niet perse bonafide hoeven te zijn, zal deze verschuiving van werkzaamheden naar verwachting tot gevolg hebben dat er meer belasting- en premiegelden worden ontvangen.

3.2 De onderaannemer

Indien de Wka aan haar doelstellingen beantwoordt zal er sprake zijn van een produktieverschuiving bij onderaannemers van de informele naar de formele sector. Deze verschuiving van werkzaamheden zal dan eveneens een meeropbrengst van belasting- en premiegelden opleveren. Dit effect zal zich vooral voordoen in de groep (potentieel) malafide onderaannemers. Deze

9) Zie Economisch Instituut Bouwnijverheid (1984 en 1985) en Geeraerts en Izeboud (1985). Uit deze onderzoeken blijkt dat het merendeel van de bedrijven gebruik maakt van de mogelijkheid om een deel van de aanneemsom te storten op een geblokkeerde rekening; zie voorts noot 10.

10) De geblokkeerde rekening is onderdeel van het wettelijk aangeboden instrumentarium dat voorts bestaat uit verklaringen inzake betalingsgedrag en het collectief opbouwen van een waarborgfonds.

bonafide en malifide bedrijven niet duidelijk te trekken valt. Het is vrijwel onmogelijk om te achterhalen of en in welke mate een bedrijf malafide is. Het is daarentegen wel mogelijk op grond van bepaalde kenmerken de kans dat een bedrijf fraudeert globaal aan te geven. Op grond van interviews met deskundigen (zie onderzoeksrapport; Bosch e.a. 1985) wordt een verhoogde fraudekans toegekend aan:

- (relatief) arbeidsintensieve bedrijven;
- bedrijven met de BV als rechtsvorm;
- bedrijven met een relatief hoog personeelsverloop;
- relatief kleine bedrijven.

In elk van de vier groepen zal zich naar verwachting een herverdelings-effect voordoen. De vier genoemde kenmerken sluiten elkaar niet uit. Het is dus mogelijk dat een bedrijf van meerdere groepen deel uitmaakt.

4 HET REGRESSIEMODEL

Op grond van het voorgaande is een regressiemodel geformuleerd waarmee een globale indicatie kan worden verkregen van de meeropbrengst van premies werknemersverzekeringen (ZFW, ZW, WW en WAO) ten gevolge van de Wka, voor bedrijven uit een nader aan te duiden steekproef.

Voor de formulering van het regressiemodel wordt uitgegaan van het contrasterende gedrag van twee groepen actoren. Van de ene groep wordt, op a priori gronden, verwacht dat deze invloed ondervindt van een bepaalde toestandswijziging, terwijl de andere groep voor deze toestandswijziging ongevoelig is (controlegroep). Voor de bepaling van de meeropbrengst van de Wka moet de groep bedrijven worden aangegeven, waar de Wka invloed heeft en waar de meeropbrengst zich (naar verwachting) concentreert. Op grond van het hiervoor gestelde wordt aangenomen dat dit het geval is bij de groep bedrijven met een g-rekening en bij de groep(en) bedrijven die één of meer van de in Paragraaf 3.2 genoemde overige kenmerken bezit. De controlegroep is dan de groep bedrijven die geen g-rekening bezit én die aan geen van de vier bovengenoemde overige kenmerken voldoet.

Op basis van deze uitgangspunten is een regressiemodel geformuleerd dat

wordt weergegeven door de onderstaande vergelijking:

$$\frac{L_i(t) - L_i(t-1)}{A_i(t-1)} = b_0 + b_1 \text{ Dar}b_i + b_2 \frac{1}{A_i(t-1)^2} + b_3 \text{ Dbv}_i + b_4 \frac{W_i(t-1)}{A_i(t-1)} + b_5 \text{ Dg}_i + u_i$$

waarin:

- L_i = verzekerd loonbedrag ZFW, ZW, WW, of WAO in bedrijf i ;
- A_i = aantal verloonde arbeidsdagen in bedrijf i ;
- b = te schatten coëfficiënt;
- W_i = aantal werknemers in bedrijf i (x 1000);
- $\text{Dar}b_i$ = dummy variabele met waarde 1 voor relatief arbeidsintensieve bedrijven en waarde 0 voor overige bedrijven;
- Dbv_i = dummy variabele met waarde 1 voor BV's en waarde 0 voor overige bedrijven;
- Dg_i = dummy variabele met waarde 1 voor bedrijven met een g-rekening en waarde 0 voor overige bedrijven;
- u_i = storingsterm.

De afhankelijke variabele in het model geeft voor ieder bedrijf aan de toe- en afname in jaar t ten opzichte van jaar $t-1$ van het verzekerde loonbedrag (dit is het bedrag waarover premie wordt geheven) per verloonde arbeidsdag in het jaar $t-1$. Een negatieve waarde geeft aan dat er in het jaar t een lager verzekerd loonbedrag is opgegeven dan in het jaar $t-1$. Is de variabele daarentegen positief dan is er juist een hoger verzekerd loonbedrag bij de bedrijfsvereniging opgegeven. De noemer $A_i(t-1)$ bevat het aantal verloonde arbeidsdagen in het jaar $t-1$ waardoor de absolute groei van het verzekerd loonbedrag wordt gecorrigeerd voor de grootte van het bedrijf. Met behulp van de afhankelijke variabele wordt aldus een indicatie verkregen van de relatieve toe- of afname van de

premie-afdracht door bedrijven. En als er sprake is van een relatieve groei van de premie-afdracht en deze doet zich juist bij fraudegevoelige bedrijven net na invoering van de Wka schoksgewijs gelden, dan geeft dit een aanwijzing dat de Wka effectief is.

In het model zijn de hiervoor genoemde indicatoren van malafiditeit en van de juridische indekkingsstrategie (Dg) geoperationaliseerd. Naast deze indicatoren bevat het model een constante (b_0), waarin onder meer de algemene invloed van de conjunctuur op het verzekerd loonbedrag tot uitdrukking komt, en een storingsterm (u_i) die de invloed van de toevalsfactoren aangeeft.

Met verschillen in de arbeidsintensiteit is rekening gehouden door binnen het model een dummy-variabele $Darb$ op te nemen voor arbeidsintensieve bedrijven. Dit geldt voor de door de Interdepartementale Stuurgroep Misbruik en Oneigenlijk gebruik (ISMO) genoemde bedrijven waarin malafide koppelbazerij veelvuldig voorkomt zoals stratemakers, betonijzervlechters en metsel- en voegbedrijven¹¹⁾. Voorts wordt met verschillen in de arbeidsintensiteit rekening gehouden door het model niet voor de gehele bouw nijverheid te schatten, maar voor drie bedrijfsgroepen afzonderlijk; deze groepen worden hieronder aangeduid.

In de regressievergelijkingen is de grootte van een bedrijf meegenomen als de gekwadrateerde reciproke van het aantal verloonde arbeidsdagen. De reciproke is genomen omdat daarmee de zeer kleine bedrijven een relatief hoge waarde voor deze verklarende variabele kennen. Er is gekwadrateerd om grote en kleine bedrijven sterker van elkaar te onderscheiden.

De rechtsvorm is voorgesteld door de dummy-variabele Dbv .

Voorts is het personeelsverloop opgenomen als de verhouding tussen het aantal werknemers en het aantal verloonde arbeidsdagen (beide volgens de verzamelloonstaten).

De dummy-variabele Dg ten slotte, beoogt het effect van de Wka op de afdracht van premies door g-rekeninghouders mee te nemen.

11) ISMO (1981).

Het model is geschat voor een drietal perioden (80/81, 81/82 en 82/83). De keuze van deze periode is deels vanzelfsprekend en wordt verder toegelicht in de volgende paragraaf. In het model zijn de variabelen A en W met één periode vertraagd opgenomen, zodat in deze twee variabelen in de periode 81/82 geen effecten van de W_{ka} zijn verborgen. Dit laatste is wel het geval in de periode 82/83, maar dan worden ook slechts de (additionele) effecten in 1983 ten opzichte van 1982 gemeten.

Het model is voor elk van de volgende bedrijfsgroepen¹²⁾ afzonderlijk geschat:

- de burgerlijke en utiliteitsbouw (B&U);
- de grond-, water- en wegenbouw (GWW);
- de afwerkingsbedrijven (schilders, stukadoors e.d.);

op basis van een steekproef van 492 bedrijven, die zijn aangesloten bij het Sociaal Fonds Bouwnijverheid (SFB) en het Sociaal Fonds Schilders (SFS).

Binnen een bedrijfsgroep wordt aangenomen dat de verwachte conjunctuurinvloed voor ieder bedrijf hetzelfde is. Dit houdt in dat de gemiddelde conjunctuurinvloed in de regressievergelijking is opgenomen in de constante b_0 . Afwijkingen van dit gemiddelde worden geacht een stochastisch karakter te hebben, zodat deze in de storingsterm terecht komen.

Er dient voorts rekening te worden gehouden met eventuele multicollineariteit omdat vier van de verklarende variabelen alle indicatoren zijn voor hetzelfde verschijnsel (fraudegevoeligheid). Indien tussen twee verklarende variabelen een significante samenhang bleek te bestaan, zijn twee nieuwe vergelijkingen geschat waarin telkens één van beide variabelen is weggelaten. Vervolgens is de vergelijking geselecteerd met de grootste betrouwbaarheid gemeten aan de t-waarden van de regressiecoëfficiënten en aan de voor vrijheidsgraden gecorrigeerde R^2 . Bij de bespreking van de schattingsresultaten wordt aangegeven welke variabelen op grond hiervan in de verschillende vergelijkingen zijn weggelaten.

12) Deze bedrijfsgroepen vormen te zamen de bouwnijverheid.

5 DE RESULTATEN

5.1 De regressiecoëfficiënten

Het model is voor een drietal perioden (80/81, 81/82, 82/83) geschat (zie Tabel 1). Ten tijde van het onderzoek waren nog geen cijfers voor de jaren na 1983 aanwezig. De schattingsresultaten laten voor vier werknemersverzekeringen (WW, ZFW, ZW en WAO) een gelijksoortig beeld zien. In de tabel zijn alleen de resultaten voor de ZFW weergegeven.

De periode 80/81 fungeert als controleperiode. In deze periode was de Wka nog niet in werking, zodat de geschatte regressiecoëfficiënten naar verwachting niet significant zullen zijn. Zijn ze dat wel, dan zijn de betreffende verklarende variabelen onbruikbaar voor de bepaling van de meeropbrengst van de Wka. De (eventuele) significantie in latere jaren is in die gevallen wellicht geen gevolg van de Wka. Dit laatste blijkt het geval te zijn voor de variabele die de grootte van een bedrijf weergeeft. In het model voor de afwerkingsbedrijven is de grootte van een bedrijf niet als verklarende variabele opgenomen vanwege multicollineariteit.

In de periode 81/82 wordt, zo nemen wij aan, de toename van het verzekerd loonbedrag per verloonde arbeidsdag (ten dele) verklaard uit kenmerken van bedrijven met een verhoogde fraudekans, alsmede uit het gegeven of een bedrijf een g-rekening bezit of niet. Indien de Wka in 1982 daadwerkelijk een hogere premieafdracht tot gevolg heeft, zal dit dus tot uiting kunnen komen in significantie van de regressiecoëfficiënten. Belangrijk om te vermelden is dat de Wka een overgangsmaatregel kende waardoor het effect van de wet (enigszins) kan worden gedempt. Voor overeenkomsten die zijn gesloten voor 1 juli 1982, waaraan nadien nog uitvoering wordt gegeven, blijft de Wka gedurende één jaar buiten toepassing.

Tabel 1 Schattingsresultaten voor de burgerlijke en utiliteitsbouw (B&U), de grond-, water- en wegenbouw (GWW) en de afwerkingsbedrijven^{a)}

	Constante	Darb	$1/A(t-1)^2$	Dbv	$W(t-1)/A(t-1)$	Dg
<u>B&U:</u>						
periode 80/81	-12,6 (2,3)	-	13,2 (1,9)	4,6 (1,0)	-1,0 (1,7)	2,5 (0,5)
periode 81/82	-37,6 (5,0)	-	-2,2 (0,5)	1,0 (0,2)	2,3 (2,6)	19,0 (2,9)
periode 82/83	-7,2 (0,6)	-	0 (0,1)	2,6 (0,3)	1,0 (0,7)	1,2 (0,1)
<u>GWW:</u>						
periode 80/81	-8,9 (1,8)	4,7 (0,7)	-42,5 (2,2)	-	-	2,5 (0,4)
periode 81/82	-18,4 (3,4)	13,5 (2,0)	13,9 (1,3)	-	-	18,8 (2,8)
periode 82/83	-21,9 (2,7)	8,4 (0,9)	-0,1 (0,5)	-	-	20,0 (2,0)
<u>Afwerkingsbedrijven:</u>						
periode 80/81	-16,9 (0,4)	-	-	41,0 (1,7)	1,4 (0,3)	36,0 (1,4)
periode 81/82	-23,3 (1,1)	-	-	-9,0 (0,7)	5,5 (2,1)	-20,5 (1,4)
periode 82/83	-6,7 (0,5)	-	-	3,3 (0,3)	-2,0 (1,4)	17,0 (1,4)

a) De getallen tussen haakjes zijn t-waarden. De afhankelijke variabele is de mutatie in het verzekerd loonbedrag ZFW in het lopende jaar t ten opzichte van het voorgaande jaar t-1 per verloonde werkdag in het voorgaande jaar. Het aantal waarnemingen bedraagt voor de B&U 200, voor de GWW 105 en voor de afwerkingsbedrijven 85.

Uit de schattingsresultaten blijkt dat binnen de B&U en de afwerkingsbedrijven de arbeidsintensiteit als verklarende variabele geen

significante rol speelt. Alleen bij de GWW kan een arbeidsintensieve groep van fraudegevoelige bedrijven worden afgezonderd (stratemakersbedrijven). Het is opvallend dat de rechtsvorm in geen van de modellen een significante invloed heeft. Deze conclusie geldt ook ten aanzien van de controleperiode 80/81, zodat er geen aanleiding is om de rechtsvorm als een onbruikbare variabele te bestempelen. De rechtsvorm vertoont in het model een zekere samenhang met de andere verklarende variabelen. In het GWW-model is dit verband significant waardoor de rechtsvorm buiten beschouwing is gelaten. Uit de schattingsresultaten blijkt dat het personeelsverloop een significant positief effect heeft bij de B&U en bij de afwerkingsbedrijven¹³⁾. In het GWW-model is het personeelsverloop overigens niet opgenomen vanwege multicollineariteit. Het bezit van een g-rekening ten slotte, heeft in de B&U en de GWW een significante invloed, in de afwerkingsbedrijven daarentegen niet.

Omdat de Wka halverwege het jaar 1982 is ingevoerd, is het te verwachten dat ook in de periode 82/83 nog sprake zal zijn van een toename van de verzekerde loonbedragen als effect van de Wka. Dit zou tot uitdrukking moeten komen in significant positieve regressiecoëfficiënten voor deze periode. De resultaten laten echter zien dat voor géén van de verklarende variabelen voor deze periode significante coëfficiënten worden gevonden. In het GWW-model is volgens Tabel 1 sprake van een significante coëfficiënt voor de g-rekening variabele (Dg) in de periode 82/83. Dit geldt echter alleen voor de ZFW. Voor de andere werknemersverzekeringen is dit niet het geval. Er worden ook geen significant negatieve coëfficiënten gevonden. Er lijkt dus sprake te zijn van een blijvend effect.

5.2 De meeropbrengst

Op grond van de schattingsresultaten concluderen wij dat de meeropbrengst

13) Voor de andere werknemersverzekeringen heeft het personeelsverloop in het B&U-model ook in de periode 80/81 een significante coëfficiënt. Hierdoor is de bruikbaarheid van deze indicator met de nodige onzekerheid omgeven.

van premies werknemersverzekeringen zich voornamelijk concentreert bij de g-rekeninghouders in de B&U en in de GWW. Weliswaar bezitten ook andere verklarende variabelen significante coëfficiënten, maar deze zijn met een te grote onzekerheid omgeven om daar een kwantitatieve betekenis aan toe te kennen. Met onderstaande berekening trachten wij voor de bouwnijverheid de orde van grootte van de meeropbrengst van premies werknemersverzekeringen tengevolge van de Wka aan te geven.

Uit Tabel 1 blijkt dat per g-rekeninghouder in de B&U naar schatting gemiddeld f 19,-- verzekerd loon ZFW per verloonde arbeidsdag extra is opgegeven aan het SFB. Omgerekend met het premiepercentage ZFW van 9,1%¹⁴⁾ levert dat f 1,73 aan extra premie ZFW per verloonde arbeidsdag en per g-rekeninghouder op. Voor de GWW is dat f 1,71. Een dergelijke berekening is ook te maken voor de andere werknemersverzekeringen. Nemen wij alle werknemersverzekeringen te zamen dan is er, zoals uit Tabel 2 blijkt, sprake van een meeropbrengst van gemiddeld f 5,51 per verloonde arbeidsdag en per g-rekeninghouder in de B&U; voor de GWW is dit f 5,46. Vermenigvuldiging met het gemiddeld aantal verloonde arbeidsdagen per g-rekeninghouder levert een meeropbrengst per g-rekeninghouder op van f 25.610,-- respectievelijk f 19.732,--.

Een probleem is dat het aantal bedrijven met een g-rekening niet bekend is. In de steekproef heeft 35% van de B&U-bedrijven een g-rekening, van de GWW-bedrijven 62%. Er is verondersteld dat in de populatie hetzelfde deel een g-rekening bezit. Dit levert de in Tabel 2 gegeven raming van 4322 (35% van 12348) voor de B&U en 1666 (62% van 2687) voor de GWW op¹⁵⁾.

Vermenigvuldiging van het geraamde aantal g-rekeninghouders met de meeropbrengst per g-rekeninghouder levert voor 1982 een verwachte meeropbrengst van premies werknemersverzekeringen op in de orde van grootte van f 150 miljoen.

14) De percentages zijn berekend als gemiddelde van de premiepercentages in het betreffende jaar t; werknemers en werkgeverspremies zijn gesommeerd.

15) Bosch e.a. (op.cit, pag. 51).

Tabel 2 De meeropbrengst van premies werknemersverzekeringen in de bouw-
nijverheid in 1982

	B&U	GWW
meeropbrengst per g-rekening- houder per verloonde arbeidsdag	f 5,51	f 5,46
gemiddeld aantal verloonde arbeidsdagen per g-rekeninghouder	4648 _____ x	3614 _____ x
meeropbrengst per g-rekeninghouder	f 25610,--	f 19732,--
aantal g-rekeninghouders (raming)	4322 _____ x	1666 _____ x
totale meeropbrengst (afgerond)	f 111 miljoen	f 33 miljoen

6 CONCLUSIES

De onderzoekresultaten leiden voor 1982 tot een geschatte meeropbrengst van premies werknemersverzekeringen in de bouw- en nijverheid bij g-rekeninghouders van f 150 miljoen, ofwel circa 5% van de totale opbrengst van premies werknemersverzekeringen. Het is aannemelijk dat dit op grond van de juridische indekkingsstrategie kan worden toegeschreven aan de Wka. Omdat dit effect van de Wka niet éénmalig lijkt te zijn, kan ook voor latere jaren een dergelijk bedrag worden geraamd.

De onderzoekresultaten dienen met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd, gezien de veronderstellingen die aan het model ten grondslag liggen. Gedurende het onderzoek was weinig bekend over de feitelijke werking van de Wka, zodat de veronderstellingen moeilijk op hun waarde kunnen worden beoordeeld. Inmiddels zijn er aanwijzingen dat het werken met (malafide) koppelbazen is teruggedrongen, waardoor fraude met belasting- en premies sociale verzekeringen bij onderaanneming zou zijn afgenomen¹⁶⁾.

De geboden voorzichtigheid brengt ons tot de conclusie dat over de omvang

van de meeropbrengst van de Wka geen stellige uitspraken kunnen worden gedaan voor de bouwnijverheid. Het onderzoek biedt wel belangrijke aanwijzingen dat er, als gevolg van invoering van de Wka, sprake is van een meeropbrengst van premies werknemersverzekeringen binnen de bouwnijverheid.

16) Zie Berghuis e.a. (1985) en Sociale Verzekeringsraad (1986)

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Berghuis, A.C., Duyne, P.C. van en Essers, J.J.A. (1985), Effecten van de Wet ketenaansprakelijkheid op malafiditeit, onderzoeksrapport 9 Evaluatie Wet ketenaansprakelijkheid, Sociale Verzekeringsraad, Zoetermeer

Bijl, D.B., J.F.A. Letterboer en G.D. van Norden (1983), Ketenaansprakelijkheid, FED, Deventer, tweede druk

Blommenstein, H.J. (1983), 'Het meten van de effecten en effectiviteit van economisch beleid: een vergelijkende analyse van enkele evaluatietechnieken', Maandschrift Economie, 47, pp. 122-145

Bosch, L.H.M., Broek, R.F. en Noord, P.J. van den (1985), Meeropbrengst door de wet, onderzoeksrapport 8 Evaluatie Wet ketenaansprakelijkheid, Sociale Verzekeringsraad, Zoetermeer

Douben, N.H. (1976), 'Sociale premiedruk; een gevarieerde last', Sociaal Maandblad Arbeid, 31, nr. 7/8, pp. 424/434

Douben, N.H. (1979), Sociale zekerheid, een economische benadering, Leiden/Antwerpen

Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid (EIB) (1984), Ontwikkelingen in het bouwbedrijf 1982 - 1983, Amsterdam

EIB (1985), Het gebruik van onderaannemers in de bouw en de Wet ketenaansprakelijkheid, Amsterdam

Federatie van Bedrijfsverenigingen e.a. (1982), Ketenaansprakelijkheid Informatiekrant, Amsterdam

Geeraerts, G. en Izeboud C., (1985), Bedrijven en de wet, Resultaten van een bedrijfsenquête, onderzoeksrapport 10 Evaluatie Wet ketenaansprakelijkheid, Sociale Verzekeringsraad, Zoetermeer

ISMO (1981), Misbruik en oneigenlijk gebruik, (interimrapport), kamerstuk 17050 nr. 1, zitting 1981 - 1982, pag. 128

Sas, C. (1984), 'De Wet ketenaansprakelijkheid. Enige overwegingen bij een evaluatieonderzoek', Beleid en Maatschappij, 11, pp. 255-265

Sociale Verzekeringsraad (1984a), Totstandkoming van de wet, onderzoeksrapport 2 Evaluatie Wet Ketenaansprakelijkheid, Zoetermeer

Sociale verzekeringsraad (1984b), Interimrapport De eerste antimisbruik wet voorlopige bevindingen, Zoetermeer

Sociale verzekeringsraad (1984c), Economische context, onderzoeksrapport 4 Evaluatie Wet ketenaansprakelijkheid, Zoetermeer

Sociale Verzekeringsraad (1985), Waarborgfondsen en onderlinge waarborgmaatschappijen, onderzoekrapport 11 Evaluatie Wet ketenaansprakelijkheid, Zoetermeer

Sociale Verzekeringsraad (1986), De werking van de Wka en de Vrob, beoordeling en aanbevelingen, Eindrapportage. Evaluatie Wet ketenaansprakelijkheid en verleggingsregeling omzetbelasting, Zoetermeer

Verheul, J.M. (1984), 'Malafide onderaanneming en uitlening', Economisch Statistische Berichten, 69, nr. 3486, pp. 1227-1231

Westen, G.W.B. van, 'Ketenaansprakelijkheid voor loonbelasting en premieheffing', in: K. Snee (red.) (1982), Wet ketenaansprakelijkheid en toekomstige anti-misbruikwetten, Deventer, pp. 25-98

Ontvangen: 24-09-1986

Geaccepteerd: 24-02-1987